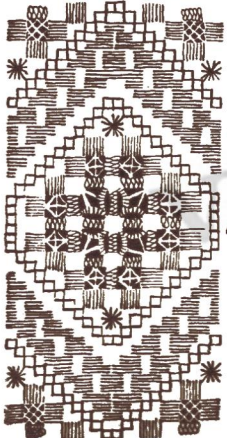
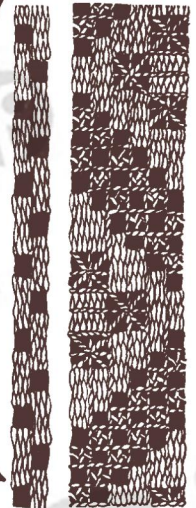

MARIA VAN HEMERT

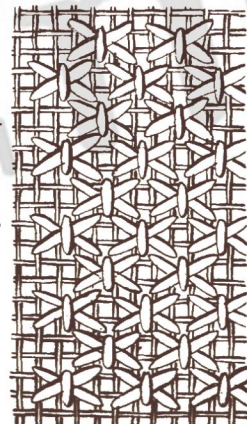
3

VOORTBORDUREN
AAN GROOTMOEDER'S
HANDWERK.

**TAPISSERIE-
WERK**

UITGAVE NEDERLANDSE BOND
VAN PLATTELANDSYROUWEN

vrouwen van nu

vrouwen van nu

vrouwen van nu

HANDLEIDINGEN

BEHORENDE BIJ DE

PATRONEN-UITGAVE „VOORTBORDUREN
AAN GROOTMOEDERS HANDWERK”

HANDLEIDING III

TAPISSERIEWERK

DOOR

M. VAN HEMERT

1951

UITGAVE VAN DE
NEDERLANDSCHE BOND VAN PLATTELANDSVROUWEN

INLEIDING.

Deze handwerkuitgave dankt haar naam aan de titel van een tentoonstelling, die in 1943 en '44 gehouden werd in het Openluchtmuseum te Arnhem en in de Bijenkorf te Amsterdam. Het is n.l. daar, dat het plan voor de uitgave in de tegenwoordige vorm ontstond. Deze zal bestaan uit een 7-tal beknopte handleidingen, voorzien van diagrammen en foto's, die minder bekende of geheel in onbruik geraakte handwerktechnieken behandelen.

Bij deze boekjes behoren losbladige patronenvellen, die patronen geven van de technieken, die in de boekjes besproken worden, maar die ook los daarvan kunnen worden gebruikt. De bedoeling is, deze serie geleidelijk uit te breiden.

De patronen zijn deels afkomstig van oud Nederlands handwerk, deels van andere takken van de oude volkskunst, zoals houtsnijwerk, smeedwerk, leerwerk, aardewerk, enz. Zij geven daarmede dus tevens een verzameling van motieven uit onze Nederlandse volkskunst, die nog veel te weinig door ons volk gekend wordt.

Wat nu het gebruik voor het handwerk betreft, de kruissteekpatronen, de stopwerk-, witwerk-, en snéewerkpatronen, de doorstoppatronen, deze alle lenen zich direct tot naverken. Uitgewerkte toepassingen voor een bepaald handwerk zult U hier niet vinden; wij willen zoveel mogelijk aan uw eigen verbeeldingskracht overlaten.

De patronen voor vrij borduurwerk en de motieven van andere takken van volkskunst stellen deze verbeeldingskracht op een hogere proef. Hierbij moet U n.l. zelf de keuze maken van de steken, die U wilt gebruiken; U kunt de patronen vergroten of wel vervormen voor een andere grondvorm; kortom, op allerlei manieren wordt hierbij een beroep op Uw fantasie gedaan. Op de patronenvellen zelf worden nog nadere aanwijzingen gegeven.

Dit is wel heel wat anders dan het kopen van een strijpatroon of van voorgetekend en begonnen handwerk in een winkel. Laat U er echter niet door afschrikken. Het zal in het begin wat meer moeite kosten; de eerste resultaten zijn misschien niet dadelijk een succes, maar het zijn de eerste stappen om te komen tot *eigen* werk, dat, hoe eenvoudig ook, steeds van veel grotere waarde is dan de onpersoonlijke massaproducten uit de winkels. Alleen eigen, levend werk kan de herleving van het vrouwelijk handwerk brengen, die wij met deze uitgave beogen.

M. VAN HEMERT.

Toen met de uitgave van deze serie handwerkboekjes werd begonnen, schreef Mejuffrouw M. M. A. Michels, Inspectrice bij het Nijverheids-
onderwijs, hierbij een voorwoord, dat wij ook gaarne afdrucken in dit nieuwe deeltje, dat als vierde in de serie verschijnt:

„Het werk van Mejuffrouw Van Hemert verdient alle waardering, omdat hierdoor de oude volkskunst bekendheid behoudt en navolging ondervindt.

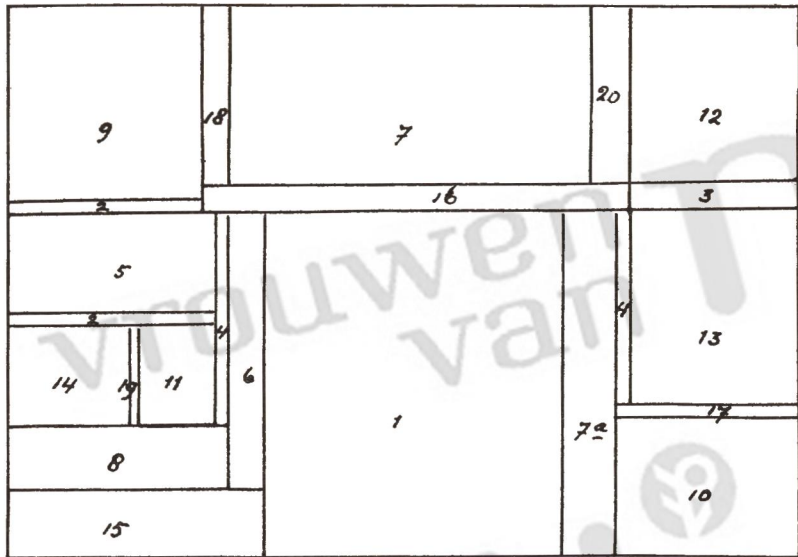
Mogen deze werkjes op ruime schaal worden verbreid als bronnen voor de verbetering van de handwerk-technieken en mogen deze de fantasie prikkelen tot behoud van een goede volkskunst in deze tijd.

De werkjes mogen m.i. in geen enkele schoolbibliotheek ontbreken en moeten in handen komen van ieder, die zich op het gebied van handwerken begeeft.”

M. M. A. MICHELS,
Inspectrice Nijverheidsonderwijs.

INHOUD.

No.'s van Plattegrond.	Blz.
1. Kruissteek	8
2. Koninginnesteek	9
3. Point de riz	10
4. Lange Kruissteek	10
5. Vlechtsteek	11
6. Halve Kruissteek	12
7. Horizontale Platsteek	12
8. Verspringende Platsteek	13
9. Gobelinsteek	14
10. Petit point	14
11. Kleine Kruissteek (dubbel petit point)	15
12. Ingrijpsteek	16
13. Rechtstandige Kruissteek	16
14. Rococo steek	17
15. Franse steek	18
16. Bindgaatjes	19
17. Mozaiksteek	20
18. Visgraatsteek	20
19. Visgraatsteek	21
20. Hongaarse steek	21

TAPISSERIEWERK.

Onder tapisseriewerk verstaan wij het borduren op stramien. De naam houdt verband met het Franse woord „tapis”, dat tapijt betekent, en inderdaad zijn er bij de tapisseriesteken vele, die de indruk geven van een geweven tapijt; in de eerste plaats denken wij hierbij aan de gobelinsteeek, die tot op grote hoogte het effect nabootst van de oude Gobelin-wandtapijten.

De oorsprong van het tapisseriewerk ligt zeer ver in het verleden. Vermoedelijk is dit naaldwerk in verschillende landen onafhankelijk van elkander ontstaan. Volgens anderen moet de bakermat in Azië gezocht worden en is het handwerk langs de kusten van Phrygië naar Griekenland gekomen en naar Italië, in welk land het reeds in de Middeleeuwen tot grote bloei kwam.

Vandaar verbreidde het zich naar Spanje en later ook in Engeland, dat eveneens een zeer belangrijk centrum voor dit borduurwerk werd.

In de 13de eeuw was het werk bekend als *opus pulvinarium* of kussensteek, omdat het toen algemeen voor kussens gebruikt werd. In Engeland zijn nog belangwekkende stalen van dit heel oude werk te vinden, o.a. in het South Kensington Museum te Londen.

De 17de eeuwse „samplers” of proeflappen van dit werk vertonen een hoge trap van volmaaktheid. Talrijke patroonboeken waren in omloop waarvan de meeste motieven voor stramienborduursel bestemd waren. Grote wandtapijten werden er in de 17de eeuw van vervaardigd met naturalistische onderwerpen, die heel rijk en gedetailleerd werden afgebeeld. Maar daarnaast vindt men er ook kleinere handwerken uit die tijd, zoals kleine tasjes of speldekussens, met zijde en gouddraad geborduurd in gobelin, petit point en kruissteek. Ook in ons land zijn in de verschillende musea en in particulier bezit nog allerlei stalen van het oude werk te vinden.

Het tapisseriewerk biedt een grote mate van verscheidenheid. Het stramien kan heel grof zijn, het z.g. Smyrnagaas, dat met de dikke Smyrnawol bewerkt wordt, hetzij voor geknoopte kleden, hetzij met andere steken, bijv. grove kruissteken; maar ook heel fijn werk is mogelijk, op het fijnste gaas met petit point. Wol en zijde zijn de meest geschikte materialen. De ondergrond wordt vanzelfsprekend geheel met borduursel volgewerkt.

Het werk heeft door de hoekigheid van de steken een aantrekkelijk pittig karakter. De techniek biedt over het algemeen geen mogelijkheid tot veel details, wat

het decoratieve aspect ervan ten goede komt. Naturalistische patronen met schilderachtige licht- en schaduw-effecten, die in de 18de en 19de eeuw zulke geliefde onderwerpen vormden, moeten wij liefst aan de schilderkunst overlaten. Met een dergelijke realistische uitbeelding verkrachten wij de borduurkunst, die alleen een decoratieve versiering bedoelt te zijn van een plat vlak. Dat vlak mag niet verloochend worden door het aanbrengen van perspectivische effecten, die het geweld aandoen. Dat het niettemin tòch mogelijk is om aan de natuur ontleende motieven te gebruiken, tonen de 16de, 17de en vroeg 18de eeuwse plant-, dier- en mensmotieven, die op onverbeterlijke wijze als vlakversiering behandeld zijn.

Zoals trouwens alle handwerk, moet ook het tapisseriewerk volmaakt van uitvoering zijn, wil het een mooi resultaat geven. Het is niet noodzakelijk, dat voor- en achterzijde gelijk zijn, hoewel het bij een aantal steken wel mogelijk is en het voor sommige doeleinden een voordeel kan zijn. Wel moet echter de achterzijde met zorg en zo gelijk mogelijk gewerkt worden, daar dit van grote invloed is op de regelmatigheid van het werk aan de voorzijde. Bij de beschrijving van de verschillende steken komen wij hier nog nader op terug.

Er zijn twee soorten van stramien; n.l. dat met een gelijke draadverdeling, en dat, waarbij de draden twee aan twee lopen. Over het algemeen is dit laatste slechts voor een bepaald aantal steken geschikt, terwijl de eerste soort voor nagenoeg alle steken te gebruiken is en voor vele een absolute noodzakelijkheid vormt.

Er bestaan een groot aantal tapisseriesteken. Men onderscheidt in hoofdzaak twee soorten: de *kruissteek*

met haar verschillende vormen en de *platsteek*, waarbij men de eigenlijke tapijsteek aantreft. Dan zijn er nog de steken, die een zekere mate van openheid geven, doordat ze strak aangetrokken worden en daardoor gaatjes in het stramien trekken. Tenslotte zijn er een groot aantal steken voor achtergrondvullingen, die deels onder de platsteken te rangschikken zijn.

De foto op de voorpagina geeft de reproductie te zien van een proeflapje, dat een twintigtal van die verschillende steken te zien geeft. De verschillende motieven zijn met uitzondering van Nr. 12, alle van oud Nederlands handwerk nagewerkt. Zij doen tevens zien op welk een prachtige decoratieve wijze de aan de natuur ontleende voorstellingen werden uitgewerkt.

Het lapje, dat 38 bij 26 cm meet, werd gewerkt op stramien met gelijke draadverdeling van 7 draden per cm en het werd geborduurd met een stevige 5-draads lichte wol en een tamelijk grove 2-draads donkere wol. Voor de fijnere steken, die een dunnere draad vereisten, werden de draden gesplitst. Bijgaand schema laat zien, welke steken werden toegepast, en de nummers geven de volgorde aan, waarin zij hier beschreven zullen worden. Bij de begeleidende diagrammen is duidelijkheidshalve het stramien gedeeltelijk zichtbaar gelaten; in werkelijkheid wordt het natuurlijk volkomen door het werkmateriaal bedekt.

Wij beginnen met de groep van kruisteken.

1. *De gewone kruissteek* mogen wij wel als zo bekend veronderstellen, dat het overbodig lijkt, er nog iets over te zeggen. Dat de steken alle in dezelfde richting moeten lopen weten wij allen. Alleen zou ik deze opmerking willen maken met betrekking tot de

reeds genoemde regelmatigheid van het werk: maakt de steken steeds zoveel mogelijk alle op dezelfde wijze. Het meest economisch wat het materiaal betreft is het werken in rijen, halve steken over twee draden naar beneden, overkruisen naar boven, of andersom. Zie diagram 1. Desgewenst ook in horizontale rijen heen en terug. Maar houdt de eenmaal gekozen richting in het gehele werk vol. Afstanden van 1 of 2 steken zijn gemakkelijk te overbruggen; worden zij groter, dan wordt de rij onderbroken en later aan de andere zijde voortgezet.

Bij alle tappisseriewerk, waarbij dus de gehele achtergrond wordt ingevuld, verdient het aanbeveling om zo mogelijk eerst de achtergrond te werken en pas daarna het patroon in te vullen, omdat de steken, die het eerst gewerkt zijn, altijd enigszins wegzakken, als de andere er tussenin gewerkt worden.

2. *De Koninginnesteek* of dubbele kruissteek. Ook dit is een zeer bekende steek, die o.a. goed gebruikt kan worden voor grove patronen in Smyrnawol.

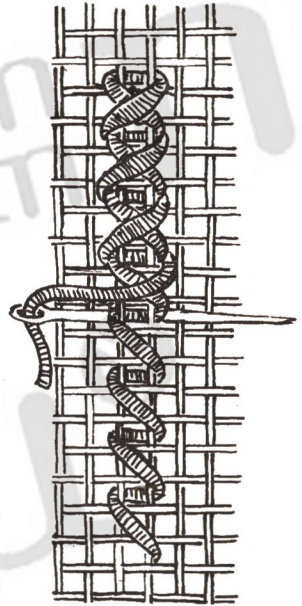

Diagram 1.

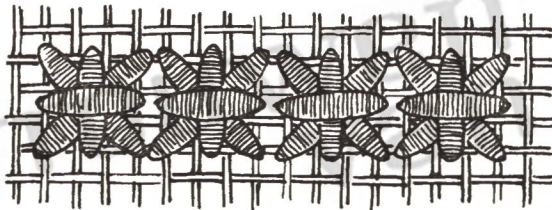

Diagram 2.

Zij bestaat uit een kruissteek over 4 draden en daaroverheen een rechtstandige kruissteek. De overkruisingen van beide moeten natuurlijk steeds in dezelfde richting lopen, en ook hier geldt weer, dat aan de eenmaal gekozen volgorde moet worden vastgehouden. Zie diagram 2.

3. De zogenaamde *Point de riz*. Deze steek bestaat uit een grote kruissteek over 4 draden en uit een overkruising van de vier diagonalen door een steek over 2 draden, waardoor een ruitvorm ontstaat. Diagram 3

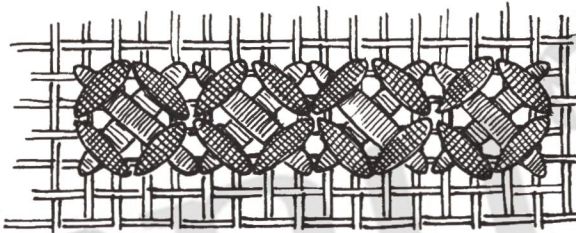

Diagram 3.

laat dit duidelijk zien. De steek is hier duidelijkheids- halve in twee tinten aangegeven en het kan in sommige gevallen een aardig effect maken, maar mooier is de steek in één kleur gehouden en voor achtergrondvulling is zij buitengewoon geschikt.

4. *De lange kruissteek* wordt gemaakt over 4 draden hoogte bij 2 draden breedte en kan eveneens goed dienst doen als achtergrondvulling. De steken zouden dan bijv. ook verspringend genomen kunnen worden. De steek wordt aardiger, wanneer over het midden een horizontaal steekje over twee draden gemaakt wordt, zoals ook diagram 4 dit laat zien.

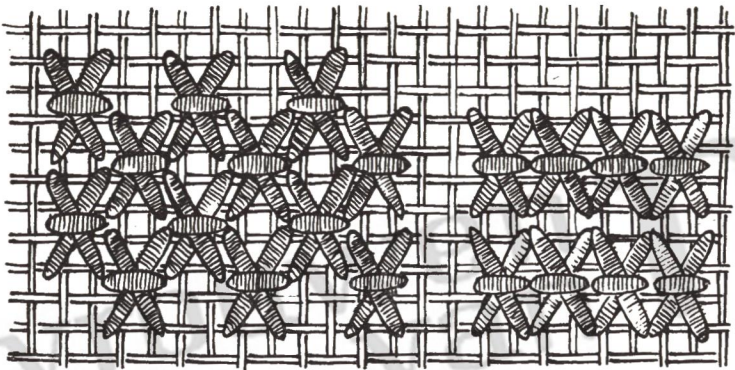

Diagram 4.

5. *De Vlechtsteek*. Dit is een vorm van kruissteek, die men vaak op de oude 17de eeuwse en vroeg 18de eeuwse merklappen tegenkomt. Diagram 5 toont er de werkwijze van aan: eerst een halve kruissteek over twee draden van links onder naar rechts boven; dan overkruisen over 4 draden van links boven naar rechts onder. Daarna weer over twee draden naar boven, over vier naar beneden, enzovoorts, waardoor de indruk van een vlechtwerk wordt verkregen.

Ook deze steek wordt in rijen gewerkt, hetzij horizontale of verticale. Enkele steken zijn hierbij steeds gewone kruissteken, die het beste van links onder naar rechts boven overkruist worden, daar iedere verticale rij eindigt met een halve steek in deze richting. Aan het einde van een rij

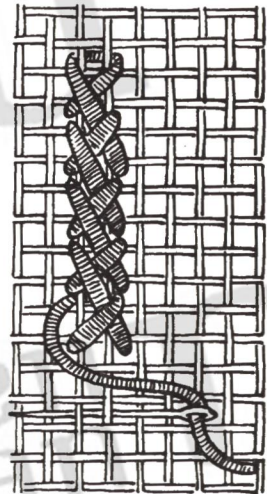

Diagram 5.

gekomen wordt het werk omgekeerd en op dezelfde wijze terug gewerkt. Met wat routine ziet men echter spoedig genoeg kans om ook van beneden naar boven te werken, zó dat de vlecht in dezelfde richting loopt. Op de oude merklappen ziet men de rijen even vaak horizontaal lopen als verticaal; er werden bewust bepaalde effecten mede bereikt, bijv. een huis met verticale rijen en het dak met horizontale.

Bij de vogeltjes van ons lapje zouden zij de vleugels in horizontale rijen gewerkt hebben. Het effect is echter altijd enigszins onrustig; daarom verdient het de voorkeur om steeds in dezelfde richting te werken en de enkele steken als kruissteken te behandelen.

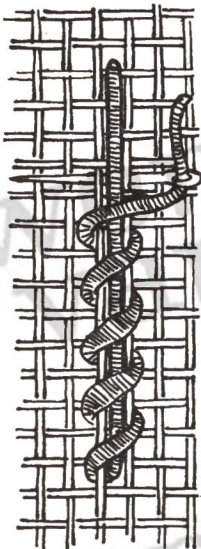

Diagram 6.

6. *De halve kruissteek.* Deze wordt gebruikt, wanneer de draad te dik is om de gewone dubbele steek te maken. Zij geeft een enigszins ander effect en daardoor een aardige afwisseling. Voor deze steek wordt eerst, tussen de beide stramiendraden instekend, een draad gespannen van boven naar beneden (of andersom, of desgewenst horizontaal), en deze draad wordt dan op de gewone wijze over twee draden overkruist. De spandraad vult de steek voldoende op, zodat het stramien niet door het werk heen zichtbaar is. Diagram 6 geeft er een voorstelling van.

Wij gaan nu over tot de *platsteken*, de eigenlijke tapijsteken.

7. Allereerst de *liggende platsteek* over twee draden, die het effect van ripsweefsel geeft. Diagram

7 laat zien, dat in op- en neergaande rijen gewerkt wordt, aan de voorzijde horizontaal over 2 draden; aan de achterzijde één draad naar boven of naar beneden verspringend.

Zoals het patroon op het proeflapje aantoonst, is deze steek heel goed te gebruiken voor het borduren van kruissteekmotieven.

Twee steken boven elkander staan dan voor één kruissteek. Ook hierbij evenals bij alle volgende steken kan het beste eerst de achtergrond gewerkt worden.

8. *De verspringende platsteek.* Deze geeft een totaal ander effect, daar de steken hier steensgewijze verspringend genomen zijn. Deze steek wordt het beste in diagonale rijen gewerkt en is ook alleen te gebruiken voor patronen, die uit diagonale lijnen zijn opgebouwd. Sommige kruissteekpatronen lenen zich hier wel voor, zoals de voorbeelden 8, 13, 14 en 15 aantonen, maar zij krijgen dan toch een geheel ander aspect, daar juist de kantigheid van de kruissteek hierbij opgeofferd wordt. Bij het doorstopwerk op de oude stoplappen zijn heel geschikte motieven te vinden, en wie wat vindingrijk

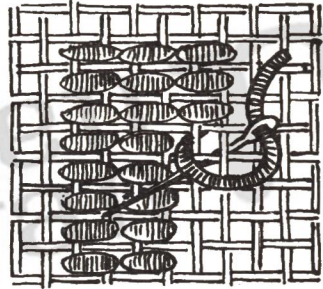

Diagram 7.

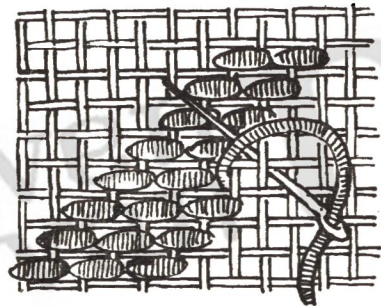

Diagram 8.

is doet nog beter, zelf een motief te bedenken. Voor deze soort steek, evenals voor die van 13, 14, en 15 zijn alleen geometrische vormen te gebruiken of streng gestyleerde bloem- en diervormen.

9. *Gobelinsteek*. Zoals diagram 9 aangeeft, loopt de gobelinsteek over twee draden hoogte en 1 draad

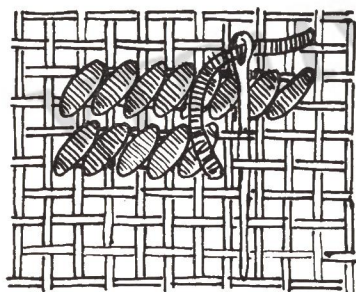

Diagram 9.

breedte en wordt aan de achterzijde recht naar beneden gestoken. Het is dus eigenlijk dezelfde steek, die de verticale platsteek aan de achterzijde vertoont. Zoals het motief op het proeflapje aantoon, lenen kruissteekpatronen zich uitstekend voor deze techniek, waarbij dan ook weer twee steken

in de breedte één kruissteek vervangen. Daar de steken even schuin lopen, moet men alleen goed opletten, dat zij recht onder elkander komen te liggen; de veiligste weg is om de steken voortdurend goed uit te tellen.

De gobelinsteek wordt in horizontale rijen gewerkt, van links naar rechts. Aan het einde van een rij gekomen keert men het werk om en gaat op dezelfde wijze terug. De beste manier is om van iedere rij eerst de achtergrond te werken en dan direct het patroon in te vullen. Men werkt dus dan met zoveel draden als er kleuren zijn en laat deze er bij hangen, als ze niet gebruikt worden, net als de spoelen bij het echte gobelin.

10. *De Petit point of kralensteek* is de kleinste tapisseriesteek. Ze wordt vaak gebruikt in combinatie met kruissteek voor die gedeelten van een handwerk,

die meer detail vragen. Op gelijkverdeeld fijn stramien geeft ze een heel fijn en mooi resultaat voor kleine handwerkjes, zoals tasjes, etui'tjes, bladwijzers en dergelijke. Daar dit werk een dunne draad vereist, werden de draden hier gesplitst.

Zoals diagram 10 laat zien, wordt deze steek over één kruispunt gewerkt van rechts naar links en wordt aan de achterzijde 2 draden verder naar links gestoken. Dit is omdat anders de steek in het stramien zou wegzakken. Men kan de steek ook in verticale rijen werken, maar ook hierbij geldt weer de regel aan eenzelfde werkwijze vast te houden. In beide gevallen keert men aan het einde van een rij het werk en werkt op dezelfde manier terug.

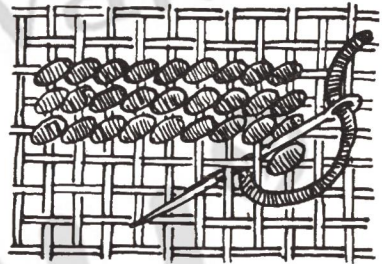

Diagram 10.

Het Petit point moet eigenlijk op een borduurraam gewerkt worden, daar de steek de neiging heeft het werk scheef te trekken, wat ook op het proeflapje duidelijk te zien is. Heel losjes gewerkt en daarna goed gespannen en vochtig opgeperst, gaat het echter ook zonder raam wel enigszins.

11. Het patroontje Nr. 11 is uitgevoerd met een *klein kruissteekje over 1 draad*. Daar dit echter niet mogelijk is op de gewone wijze, omdat de steek dan weg zou zakken, is de steek hier verkregen door in petit point te werken en daarna op dezelfde wijze in omgekeerde richting te overkruisen. Ook hierbij werd natuurlijk met gesplitste draden gewerkt.

12. Dit motief werd gewerkt met een soort van *ingrijpsteek*, op dezelfde wijze gewerkt als de verspringende platsteek van nr. 8, maar dan over 4 draden.

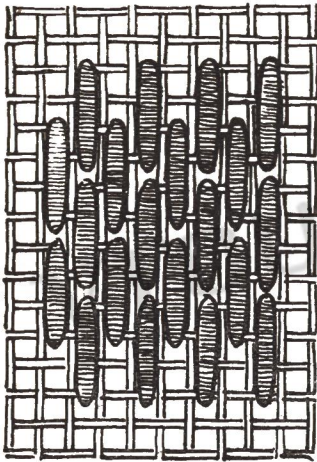

Diagram 12.

Ook hiervoor kan men alleen motieven gebruiken, in diagonale lijnen. Dit Middeleeuwse motief is een mooi voorbeeld van wat daarmee bereikt kan worden. Men kan deze steek in diagonale rijen werken of ook wel in horizontale rijen, waarbij men dan altijd een draad overslaat voor de lagere rij, die er tussen in komt te liggen.

13. *Rechtstandige kruissteek*. Deze soort van kruissteek bespraken wij niet bij de groep van de overige kruissteken, omdat zij meer behoort bij die steken, die

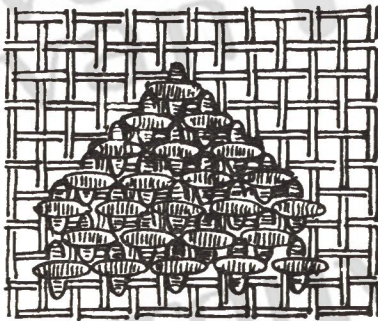

Diagram 13.

eén diagonaal patroon vragen. Ook hierbij gaat de kantigheid van de steken verloren. Dit is duidelijk te zien aan het levensboommotief, dat wij hiermede borduurden en dat hetzelfde is als het kleine kruissteekboompje van nr. 11. De steken lopen, zoals diagram 13 aantoont, over 2 draden verticaal en horizontaal. De volgende rij grijpt in de vorige; de verticale

steek komt uit in de opening, waar de beide horizontale steken van de vorige rij samenkomen. Ook deze steek vraagt een dunne draad, daar de steken uitermate dicht in elkander komen te liggen. Ook voor fijn door-gewerkte achtergronden is dit steekje heel geschikt en het maakt ook een aardig effect, wanneer men de rijen in verschillende kleuren neemt.

Wanneer men een kruissteekpatroon voor deze steek wil gebruiken, moet men er in de eerste plaats één nemen, dat overwegend diagonale lijnen heeft, en dan moet men er rekening mede houden, dat voor elke kruissteek 2 rijen gewerkt worden. Heeft men bijv. een figuurtje als het volgende:

◊ dan werkt men eerst 1 kruisje, dan 2, vervolgens 3, 4 en 5, waarna men weer afmindert tot 1.

14. *Rococosteek*. Deze steek ziet men veel op de 18de en 19de eeuwse merklappen; zij werd vroeger veelvuldig toegepast, maar is sindsdien geheel in onbruik geraakt.

Het is een toepassing van de Roemeense steek op stramien, of op los linnen weefsel. Het karakteristieke van deze steek is, dat zij enigszins strak wordt aange-

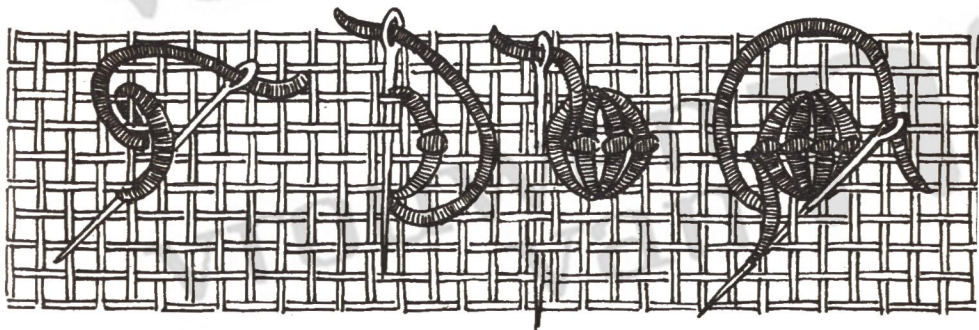

Diagram 14.

trokken en dat daardoor het stramien wordt opgetrokken en op regelmatige afstanden gaatjes ontstaan. Het bijgaande diagram laat de verschillende stadia van deze steek zien, die bestaat uit 4 lange steken over 4 draden, die alle 4 aan weerskanten in hetzelfde punt samenkomen en die in het midden met een horizontaal steekje om de 4 omliggende lengtedraden van het stramien worden vastgezet. Na beëindiging van één zo'n ruitmotiefje maakt men dat, hetwelk er in diagonale lijn direct bij aansluit, zoals ook het diagram doet zien. Ook deze steek is dus bedoeld voor diagonale motieven, geometrische en streng gestyleerde.

15. Een dergelijke steek, maar iets eenvoudiger, is de *Franse steek*, die slechts uit 2 lengtedraden bestaat, die ook weer met een horizontaal steekje zijn vastgezet,

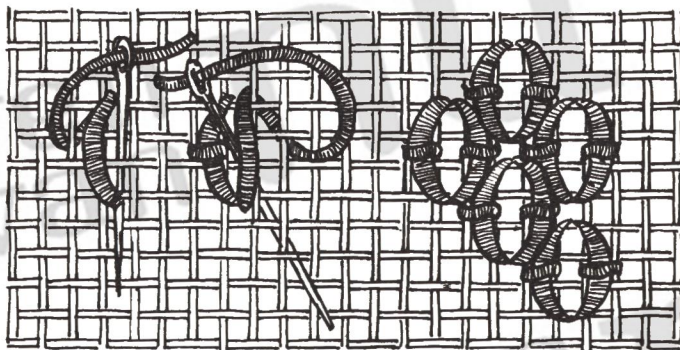

Diagram 15.

ditmaal van buiten naar binnen en over 2 draden breedte. Het diagram laat dit voldoende duidelijk zien. De steken worden ook weer min of meer strak aangetrokken, zodat ook hier weer gaatjes ontstaan.

De steek is alleen wat opener, zodat ze een dikkere draad verdraagt, terwijl de rocosteek zo dicht ineen gedrongen is, dat ze een dunnere draad vraagt.

Overigens wordt de Franse steek op dezelfde wijze gewerkt en toegepast als de Rocosteek.

16. Nog een steek, die een opengewerkt effect geeft, is het *bindgaatje* of *vetergaatje*, dat ook op linnen veel wordt toegepast, o.a. voor merkletters, en dat een onmisbaar onderdeel is van het fijne werk op wit linnen, het wit- en sneewerk, dat in handleiding II wordt beschreven.

Bij het tapisseriewerk bestaat dit bindgaatje uit 8 steken, die stervormig van het midden uitgaan, 4 in de hoekpunten en 4 rechtstandig er tussen in. Door steeds van het midden uit naar buiten te steken en de draad aan te halen ontstaat in het midden

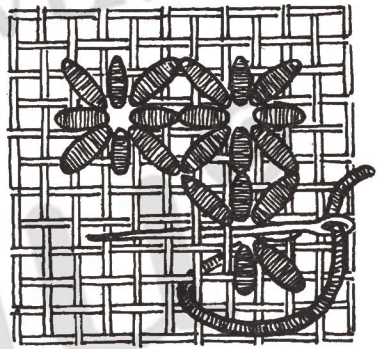

Diagram 16.

een gaatje. Als achtergrondvulling doet deze steek het heel goed. Het beste is om de steken in volgorde te nemen; op deze wijze komen ze regelmatig naast elkan- der te liggen. Na beëindiging van een gaatje steekt men over naar een volgend er vlak naast, maar altijd zó, dat de laatste steek van het vorige gaatje tevens op de juiste plaats wordt aangetrokken. Is dit niet mogelijk, dan moet die laatste steek even aan de achterkant worden vastgezet, opdat zij niet over de andere steken heen komt te liggen, waardoor het gaatje niet mooi rond wordt.

17. Tenslotte geven we nog een aantal steken, die voornamelijk als achtergrondsteken toegepast worden en waarmee heel goede resultaten verkregen kunnen worden, hetzij in één kleur of in meerdere kleuren.

Eén daarvan is de z.g. *Mozaiksteek*, waar diagram 17 een afbeelding van geeft.

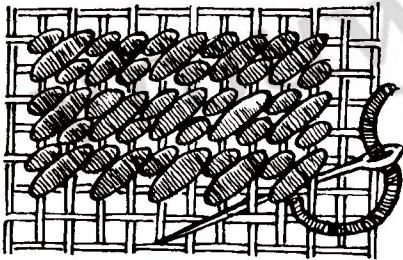

Diagram 17.

De steek bestaat uit een schuine steek over 1 draad, daarnaast één evenwijdig er aan over 2 draden en dan weer één over 1 draad, zodat de steek in totaal een vierkantje over 2 draden beslaat.

Eerst worden de linkse korte steek en lange steek gewerkt van een gehele rij; aan het einde gekomen werkt men teruggaande de korte steken rechts van de lange steek. Daarna weer heengaan de korte steek links en de lange steek, enz.

De korte steken komen dus alle schuin onder elkander te liggen; de lange eveneens, zoals het diagram duidelijk aantoonst.

18. Een andere steek is de *zigzag-* of *visgraatsteek*, die op zeer veel verschillende manieren gemaakt kan worden, breder of smaller, schuiner of minder schuin, in één kleur of in twee of meerdere kleuren in allerlei verhoudingen. Het voorbeeld geeft de steek over 2 draden breedte en 2 draden hoogte; iedere volgende steek ligt één draad hoger of lager. Men werkt zo, dat men aan de achterkant telkens maar één draad verspringt en niet drie; dus de rij, waar de steken van links

onder naar rechts boven lopen, van onder naar boven, en de andere rij van boven naar onder, in beide gevallen van rechts naar links stekend.

Men kan de steek nog variëren door bijv. tussen de rijen een stiksteek te werken in dezelfde of in afwijkende kleur.

19. Deze steek is dezelfde als de voorgaande, maar laat een fijnere variatie zien, met dunnere draad over 1 draad breedte en 2 draden hoogte.

20. *De Hongaarse steek* is één van de dankbaarste vulsteken. Duidelijkheidshalve is hij hier in twee kleuren gegeven, maar ook in één kleur doet hij het bijzonder mooi. Men werkt rij voor rij, een korte steek, een lange, een korte, één overslaan, enz. Zoals uit de tekening blijkt, komen de korte steken onder elkander te liggen, de lange grijpen daar tussen in.

Er zijn nog een groot aantal van dergelijke steken, recht, zoals deze laatste of diagonaal.

Zo geeft bijv. de Encyclopaedie van D.M.C. er nog een aantal. Maar met wat vindingrijkheid zijn ze

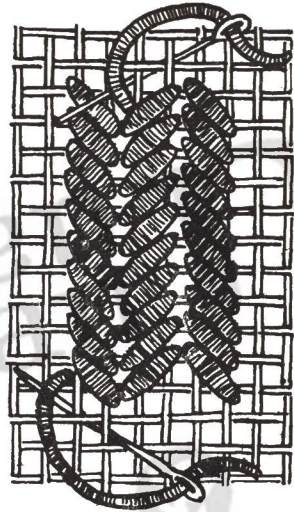

Diagram 18.

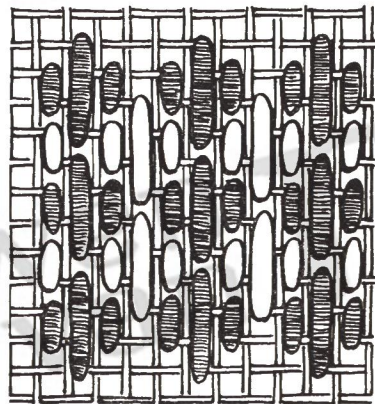

Diagram 20.

ook wel zelf te verzinnen, wat nog veel meer voldoening geeft.

Wat de motieven betreft, bij de patronenserie zijn er heel wat geschikte te vinden. Zoekt ook zelf eens naar oude patronen in onze musea of bij particulieren, die nog oud handwerk in hun bezit hebben; dat geeft weer meer voldoening. Maar als het enigszins kan, probeert dan ook zelf eens wat te verzinnen.

Neemt de stijl van die oude motieven in U op, werkt ze eens na, de beste manier om ze goed te leren kennen. Ze zijn decoratief zo prachtig, dat wij er heel veel van kunnen leren. Maar uiteindelijk is het niet de bedoeling dat wij in onze tijd het oude werk blindelings blijven nawerken; wij moeten weer trachten om tot eigen uitdrukking te komen, al zal ons dat in den beginne allicht moeilijk vallen. Het ideaal is, dat de handwerkster zelf haar patronen ontwerpt en de technieken kiest, waardoor deze het best tot hun recht komen. Haar plezier in het werk zal er des te groter door worden.

vrouwen
van nu

vrouwen
van nu

vrouwen
van nu

vrouwen van nu

vrouwen van nu

vrouwen van nu